

Научна критика и полемика

Discussion and Polemics

Антрополошки повратак великим питањима и вечним темама: поводом књиге Марине Симић *Онтолошки Обрт. Увод у културну теорију алтеритета*

Нови Сад: Mediterran Publishing, 2020, 286 стр.

Књига Марине Симић *Онтолошки Обрт. Увод у културну теорију алтеритета* бави се најновијим или последњим у низу „обрта“ који су потресли антропологију изнутра, темељно преиспитујући основне епистемолошке концепте на којима почива савремена културна теорија у антрополошком кључу. Онтолошки обрт¹ јесте контроверзни теоријско-методолошки приступ који се поклопио са смерницама развоја савремене филозофије и друштвене теорије и који је, током последње деценије, постао предмет жустрих расправа у антропологији и сродним дисциплинама попут археологије и научно-технолошких студија. Темељно питање које овај Обрт поставља пред антропологију и друштвену теорију гласи: Шта се дешава када се културна теорија сусретне са радикалним другим (радикални алтеритет) чије светове (наоко) не може спознати концептуалним апаратом којим располаже? Овај Обрт долази након претходног обрта који је покренут од аутора покрета писања културе и постмодерне кризе из 1980-их и представља, према ауторки, „активни одговор на кризу репрезентације у антропологији, која је ‘проблематизовала етнографију’ као у својој суштини немогућ задатак и представља повратак ‘етнографској ортодоксији’ кроз своје интересовање за радикалну другост – алтеритет“ (стр. 27). Први весници овог покрета у антропологији су Рој Вагнер (Roy Wagner) и Мерилин Стратерн (Marilyn Strathern) из чијег интелектуалног пејзажа учи и промишља Едуардо Вивеирос де Кастро (Eduardo Viveiros de Castro) који се сматра оснивачем и великим именом онтолошког обрта. Теоријске поставке које су се развиле из овог Обрта потичу из америдијанске антропологије (развијене од стране локалних и/или француских антрополога) и антропологије Монголије и номадских сибирских друштава (махом данских антрополога). Иако је брзо добио снагу као један од најпроактивнијих програма у савременој антропологији и пробудио велики ентузијазам, Обрт је такође доживео и бројна површна читања као и озбиљне критике.

Књига Марине Симић представља једно озбиљно теоријско читање Обрта у контексту ширих епистемолошких, политичких и етичких рамификација. Књига се фокусира на кључне творце онтолошког обрта који су се бавили америдијанском антропологијом али и кључним појмовима који омогућавају „читање“ и разумевање Обрта. Књига је подељена на осам поглавља која су фокусирана на кључна питања Обрта (Онтолошки обрт; Култура, Онтологија,

---

¹ У даљем тексту користићу и: Обрт.

Политика), кључне појмове Обрта (Анимизам; Перспективизам; Мултинагурализам; Лов) и кључне личности Обрта (Дубока Онтологија Филипа Десколе; Релациона Онтологија Вивеироза Де Кастра). Поглавља се преплићу, прекрајају и цитирају али могу да стоје и независно.

Централна тврдња књиге је да се онтолошки заокрет у антропологији мора схватити као строго методолошки предлог – то јест технологија етнографског описа. Као такав, онтолошки обрт поставља онтолошка питања не узимајући онтологију (или заправо онтологије) као одговор. Онтолошки обрт се не бави оним што је „заиста стварна“ природа света коју преиспитују ортодоксни филозофски или метафизички програми често повезани са речју „онтологија“. Уместо тога, онтолошки обрт поставља онтолошка питања да би решио епистемолошке проблеме. Ауторка Марина Симић тако каже:

„У том смислу, идеја онтолошког обрта који ја овде предлажем је теоријска и методолошка. Онтолошки обрт враћа централно место етнографији и посматра је као оруђе за стварање концепата које треба да промени и ‘трансформише све ствари, концепте и теорије које претендују да буду апсолутне’ стратешки их излажући ‘изазовима који настају етнографски и парадоксима који их систематски подривају’ (Holbraad & Pedersen 2017, 287). Ово је очигледно одговор на стари антрополошки проблем евроцентризма, али са једним важним обртом – питање није како најбоље видети ствари, већ шта је то што можемо видети. У том смислу онтолошки обрт помера наше разумевање етнографије од извора концепата које треба објаснити ка изворима самих концепата које објашњавамо“ (стр. 28).

Залагање ауторке је, дакле, да се предлози аутора онтолошког обрта (пажљиво) прихвате не као нова „метафизика других“ већ као основа самог промишљања етнографије где „етнографија престаје да буде извор података на које се примењује теорија (већ) постаје генератор појмова и теоријско-епистемолошких оквира“ (стр. 28). На крају књиге ауторка даје шире политичке етичке и друге контексте у оквиру којих овај позив на повратак једној експерименталној и, рекла бих, храбријој етнографији има и те како смисла.

Књига *Онтолошки обрт у Србији*

Издавање ове књиге на српском језику представља невероватно велики допринос научној заједници у Србији. Важност ове књиге огледа и у томе што она није ни потпуно програмска ни (нежно) полемичка већ је једно поступно, пажљиво и на моменте духовито излагање теоријских рамификација онтолошког обрта које су већ покренуле живи дијалог међу антрополозима, археолозима и социолозима у Србији². Исто као што је онтолошки обрт омогућио антропологији један нови дијалог са савременом филозофијом, тако и ова књига као и дебата

---

² Овде мислим на изузетно живу и полемичну промоцију књиге коју је организовао Центар за теоријску археологију на Филозофском факултету у Београду и која је одржана 10. марта 2021. https://www.youtube.com/watch?v=W_F0oNvm-Zg&t=4370s (приступљено 15. јуна 2021).

коју је покренула може да омогући овом (српском, академском) простору темељније промишљање свог статуса у продукцији антрополошког знања и писања са позиција сопствене маргине ако не и радикалне другости. Ово свакако није (само) позив да се српска антропологија или генерално хуманистика одреде спрам дијалога између радикалног алтеритета и западне филозофије (у смислу јесмо ли једно или друго) већ да промисли и прошири сопствене способности генерисања концепата који би одговарао перспективама овог друштва или ове науке. Питање генерисања и легитимације концепата са маргине кључна су у разумевању Обрта. Немојмо заборавити, и на ово нас ауторка упозорава, да је један од разлога због којег Обрт није добио статус озбиљније промене парадигме дисциплине (као што јесте претходни епистемолошки) јесте и разлог то што су аутори овог Обрта америдијански антрополози који оперишу (или су оперисали) са позиција академских маргина. Најзад, када говоримо даље о Обрту у Србији, занимљив је и избор ауторке да у фокус књиге постави америдијанску антропологију и да потпуно изостане избор антрополога који су се бавили Сибиrom и Монголијом јер би се тада дијалог у српској научној заједници могао проширити и на питања постсоцијализма и разумевања овог наслеђа у контексту расправе о другости/алтеритету.

Онтолошки обрт и политичко: учење апокалипсе

Бројне су рамификације нових промишљања у антропологији и ауторка у свом последњем поглављу дискутује о односима Обрта и идеја које носи са новим појмовима који почињу да обликују академске и научне дискурсе (као што је појам антропоцена и уопште правци који прејудуцирају колапс поделе природа–култура). Ипак, на питање: Зашто се бавити америдијанским световима, по мом мишљењу, најбољи одговор дао је Вивеирос де Кастро:

„Само да кажем да сам уверен да је у суморним деценијама које долазе крај света ‘какав познајемо’ извесна могућност. А кад дође ово време (по мом мишљењу је већ дошло) имаћемо много тога да научимо од људи чији је свет већ одавно доживео крај – помислите на Америдијанце чији се свет окончао пре пет векова, када им је становништво опало на нешто попут 5% од предколумбијског периода за само 150 година. Америдијанци који су, ипак, успели да опстану и научили су да живе у свету који није њихов свет ‘онакав какав су знали’. Ускоро ћемо сви постати Америдијанци. Хајде да видимо шта нас могу научити о апокалиптичним стварима“ (Viveiros de Castro 2014, 6).

Литература

- Holbraad, Martin & Morten Axel Pedersen. 2017. *The Ontological Turn: An Anthropological Exposition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Viveiros de Castro, Eduardo. 2014. “Who is afraid of the ontological wolf? Some comments on an ongoing anthropological debate”. *CUSAS Annual Marilyn Strathern Lecture* https://www.youtube.com/watch?v=cNTdIG-Z_ho (приступљено 15. јуна 2021).

Strathern, Marilyn. 1999. *Property, Substance and Effect: Anthropological Essays on Persons and Things*. London: Athlone Press.

Wagner, Roy. 1981. *The Invention of Culture*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Ђуња Њаради

О којој интеграцији је реч?

Поводом књиге Рахеле Јурковић *Интеграција азиланата у хрватско друштво: културноантрополошка студија*

Загреб: Asesor 2021, 238 стр.

Истраживања миграција чији смо сведоци у другој деценији 21. века, конкретно оних које се одвијају на тзв. Балканској мигрантској рути и које се у одређеним правним оквирима дефинишу као нерегуларне, у фокусу су већине хуманистичких и друштвених научних дисциплина у државама региона. У оквире тих истраживања се могу уврстити и питања у вези са правним статусом оних миграната који су према важећој законској регулативи уврштени у категорију избеглица, као и оних који су тражиоци азила, односно азиланти (в. Stojić Mitrović 2016). Истраживања миграција и избеглица које долазе са Блиског истока и подручја Африке на просторе Западног Балкана и Европске уније не представљају посебност у оквиру културне антропологије у Хрватској. Управо супротно, културни антрополози из Хрватске се баве врло актуелним питањима која се тичу поменутих миграција, о чему између осталог сведоче конференције међународног карактера, студије и зборници радова (в. Rajković Iveta, Kelemen & Župarić-Iljić 2018).³

Књига *Интеграција азиланата у хрватско друштво: културноантрополошка студија* др Рахеле Јурковић, објављена 2021. године, у том погледу може се уврстити у претходно поменуте оквире истраживања миграција, с тим да се проблематика коју ауторка разматра сматра недовољно истраживаном у оквиру хрватске културне антропологије у садашњости (Jurković 2021). Студија Рахеле Јурковић представља измењену и допуњену верзију докторске дисертације коју је одбранила 2018. године на Одејку за етнологију и културну антропологију Филозофског факултета Свеучилишта у Загребу. Књига је подељена на шест поглавља: Увод, Методологија истраживања, Законски оквир остваривања права на азил, Интеграција – теоријске поставке, Искуства интеграције азиланата, Закључак. Осим наведених поглавља дати су: списак литературе, сажетак на енглеском и хрватском језику, као и биографија ауторке. У књизи је акценат на искуству интеграције азиланата, стога је разумљиво да поглавље у којем ауторка

---

³ Овом приликом упућујем на поменути зборник радова са међународне научне конференције одржане у Загребу новембра 2016. године на којој је учествовало и неколико сарадница Етнографског института САНУ (в. Gregurović 2016, 379–382).